

Nieuwsbrief Agrifood Gelderland

2023, nummer 5

Boerenbedrijven zijn belangrijk voor Gelderland: voor de leefbaarheid van het platteland, voor de economie en voor het produceren van ons voedsel. Zij kunnen bijdragen aan de energietransitie, een gezonde leefomgeving en verbeterde biodiversiteit. De provincie zet daarom in op duurzame land- en tuinbouw met een goed verdienmodel.

In deze nieuwsbrief onder andere:

- Zes zandprovincies: 32 pilotprojecten in voorbereiding
- Opnieuw minder stikstofgevoelige natuur in Rijntakken: kaart aangepast
- Samenwerken in gebiedsproces Veluwezoom - IJssel
- Regio Foodvalley: Landbouw van de toekomst, de bodem als basis
- Korting op kruidenrijke grasmengsels voor Gelderse melkveehouders
- Van VKA naar VK-Oost
- Gelderse subsidies voor veehouders die door willen

Zes zandprovincies: 32 pilotprojecten in voorbereiding

Het samenwerkingsverband van de zes Zandprovincies (Gelderland, Brabant, Limburg, Overijssel, Drenthe en Utrecht), ministeries van LNV, I&W en de vijf deelsectoren veehouderij komt op stoom. De partijen werken aan convenanten en maken afspraken over de financiering van projecten die betrekking hebben op innovaties in stallen, managementsystemen, sensormetingen en systemen die inzetten op mono-mestvergisting en stikstofstrippen.

Zowel het bedrijfsleven als overheden hebben de behoefte om zich beter te kunnen informeren over de laatste ontwikkelingen op het gebied van innovaties in stallen, mest en emissies. Ze willen ook op een efficiëntere wijze kunnen samenwerken. Dat heeft ertoe geleid dat het Samenwerkingsverband

februari 2023 het Innovatie Netwerk Landbouw (INL) heeft gelanceerd door de publicatie [van de website](#). In 2024 wordt dat uitgebreid met een landelijke, beveiligde digitale netwerkomgeving en een netwerk van fysieke - voor boeren vertrouwde - bezoekadressen. Dan zijn ook alle 12 provincies bij het samenwerkingsverband aangesloten.

In de zes Zandprovincies zijn momenteel 32 zogenaamde fast-track pilots in voorbereiding. Dat zijn snelle vooronderzoeken die bedoeld zijn om innovaties te testen en daarna op bredere schaal in praktijk te brengen. Daarbij zijn naast het technisch rendement ook de financiële haalbaarheid en de juridische houdbaarheid belangrijk om te bepalen of een innovatie echt kansrijk is. Projectleiders zijn momenteel bezig om in beeld te brengen hoe ver innovaties nu zijn, waar deze op vast dreigen te lopen en wat er nodig is om vervolgstappen te kunnen zetten. In oktober vindt er een selectie plaats, waarna de meest kansrijke initiatieven worden uitgewerkt. Dat moet uiteindelijk leiden tot testen met meetprogramma's op praktijkbedrijven.

Bij verschillende fast-track projecten zal worden gewerkt met sensoren die via continumetingen aantonen welke milieubelastende stoffen vanuit verschillende onderdelen in een agrarisch bedrijf het bedrijf verlaten. Meer inzicht in die stoffenstromen biedt mogelijkheden om de uitstoot van die stoffen naar het milieu tegen te gaan. Het werken met sensoren moet vervolgens leiden tot een juridisch houdbaar systeem van vergunningverlening en handhaving.

Naast deze fast-track innovaties kunnen ook nieuwe initiatieven zich aanmelden als potentiële 'doorbraakinnovatie'. Aanmelden kan via [de website van het innovatienetwerk](#), waarna een intake-gesprek wordt ingepland. Dit najaar wordt duidelijk welke selectiecriteria bepalen welke andere innovaties op soortgelijke wijze als de fast-track pilots in aanmerking komen voor ondersteuning via dit netwerk.

Opnieuw minder stikstofgevoelige natuur in Rijntakken: kaart aangepast

Provincie Gelderland paste voor de derde keer de kaart aan die de stikstofgevoelige natuur in het Gelderse deel van het Natura 2000-gebied Rijntakken weergeeft. Ditmaal is er nog eens ruim 1.500 hectare van de kaart gehaald en kwam er iets meer dan 300 hectare bij.

Gebruikte grond zonder stikstofgevoelige natuur

Het gaat om natuurgrond en (agrarisch gebruikte) grond waar zeker geen stikstofgevoelige natuur is. De hectares die nu van de kaart af gaan, tellen niet mee in een stikstofbeoordeling. Dit kan betekenen dat een nabijgelegen ondernemer makkelijker een natuurvergunning kan krijgen.

Onderzoek naar kaarten

We begonnen in 2021 met versneld onderzoek naar agrarische percelen die in het rekenprogramma AERIUS zijn aangeduid als stikstofgevoelig. Hierover zijn ook Statenvragen en Kamervragen gesteld. AERIUS is het programma voor het uitrekenen van stikstofbelasting op een perceel. Wij beheren de kaarten met de daarop aangegeven

stikstofgevoelige natuur. Met behulp van deze kaarten berekent AERIUS of er stikstofeffecten op stikstofgevoelige natuur zijn. En of er dus een vergunning nodig is.

Veldonderzoek nodig

In juni 2021 haalden we ongeveer 2.000 hectare van de kaart op basis van bureauonderzoek. In mei 2022 konden we ruim 600 hectare weghalen op basis van veldonderzoek in 2021. Het laatste deel van het onderzoek is nu gedaan. Waarbij nog eens op ruim 1.500 ha geen stikstofgevoelige natuur aanwezig bleek. En bij iets meer dan 300 hectare wel.

Voorzorgsbeginsel

Stikstoftoetsing met behulp van AERIUS heeft alleen betrekking op stikstofgevoelige natuur binnen Natura 2000 gebieden. Om te bepalen of een stikstofgevoelig leefgebied van soorten daadwerkelijk voorkomt, is landelijk in eerste instantie een beoordeling gemaakt op basis van het voorzorgsbeginsel. Als niet zeker is dat er géén stikstofgevoelig leefgebied is, geeft de kaart een perceel weer als stikstofgevoelig leefgebied. Daarna volgt een verfijning om zo met (veld)onderzoek te bepalen of er inderdaad sprake is van stikstofgevoelige vegetatie. Dit onderzoek is nu afgerond.

Onderzoek afgerond

Het afgeronde veldonderzoek gaat over de percelen in Natura 2000-gebied Rijntakken. In 2021 onderzochten we vooral intensiever gebruikte graslanden. Door het grote aantal percelen en het late hoogwater in de zomer van 2021, konden we dat jaar niet alle percelen bezoeken en beoordelen. In 2022 zijn daarom de resterende graslanden bezocht. Hiermee hebben we het veldonderzoek afgerond.

Bekijk de kaart: https://atlas.gelderland.nl/Leefgebiedtypenkaart_Rijntakken

Samenwerken in gebiedsproces Veluwezoom-IJssel

De pilot Veluwezoom-IJssel ligt in en rond de Natura 2000-gebieden Rijntakken en de Veluwe. Om de natuurkwaliteit te versterken en de rivierveiligheid van het gebied te verbeteren maakt provincie Gelderland met een groep boeren in het gebied de beweging naar natuurinclusieve kringlooplandbouw.

Sinds 2020 wordt met 13 boeren en vele gebiedspartners (zoals Natuurmonumenten, gemeenten en waterschap) gewerkt aan het gebiedsperspectief natuurinclusieve landbouw door middel van werksessies, themabijeenkomsten en individuele gesprekken. In het gebiedsperspectief is beschreven hoe de natuurinclusieve maatregelen van de boeren kunnen bijdragen aan landschappelijk en ecologisch systeemherstel. Wat er noodzakelijk is in de verschillende landschapstypen die dit gebied rijk is, wordt beschreven aan de hand van drie thema's; hydrologie & bodem, biodiversiteit en het sluiten van de nutriëntenkringloop.

Vanuit de gebiedsvisie wordt voor iedere boer een natuurinclusief bedrijfsplan opgesteld. Hierin staat beschreven om wat voor ondernemer het gaat, wat er nu al wordt gedaan en hoe de ondernemer zich verder wil ontwikkelen binnen de visie die voor het gebied is opgesteld. Het eindresultaat van dit gezamenlijke proces is een duidelijke beschrijving van de opgaven in het gebied en een aanbod van de boeren om hier een bijdrage aan te leveren. Op deze aanbieding zullen de gebiedspartijen een antwoord moeten formuleren.

Wat gaat er nu gebeuren?

Om een antwoord te geven op het gezamenlijk aanbod van de boeren is het nodig om langjarige afspraken te kunnen maken over de inzet van partijen die nodig is om de transitie naar een duurzaam landbouwsysteem mogelijk te maken. Bijvoorbeeld als het gaat om langjarige pacht, experimenteerruimte en ruimtelijke beleidsruimte. Vanwege de onzekerheid over de regelingen en maatschappelijke kaders is dit proces nog niet afgerond, maar de dialoog tussen gebiedspartijen en boeren is gestart en biedt een mooie kans om hierin samen op te trekken.

Dit project is onder andere tot stand gekomen door LIFE-IP All4Biodiversity en door het Rivierklimaatpark IJsselpoort.

Landbouw van de toekomst: de bodem als basis

Een gezonde bodem is de basis van onze natuur, een gezond landbouwsysteem, onze voeding en de gewassen die dieren eten. Niet voor niets speelt een duurzaam bodemgebruik en -beheer een belangrijke rol in beleidstukken waar doelen voor natuur, stikstof, water en klimaat samenkomen.

Binnen de Regio Deal Foodvalley is door agrariërs, kennisinstellingen en overheden geëxperimenteerd met verbeteren van de bodemkwaliteit. Alle partijen hebben ervaren dat alleen door intensief samen te werken en kennis te delen je daadwerkelijk stappen kunt zetten richting een duurzamer bodem- en watersysteem en dus een toekomstbestendige landbouw en een toekomstbestendig landelijk gebied. De ervaringen zijn nu vastgelegd in een whitepaper.

Lees voor meer informatie het whitepaper: [Een gezonde bodem als fundament voor een duurzaam bodem- en watersysteem.](#)

Korting op kruidenrijke grasmengsels voor Gelderse melkveehouders

In 2020 startte 1001ha, een campagne van LTO Nederland en Urgenda. Dankzij deze campagne, waaraan ook provincie Gelderland bijdraagt, krijgen Gelderse melkveehouders korting op duurder grasmengsels. Boeren kunnen met korting zaad bestellen. Hiermee realiseren we opnieuw 200 hectare kruidenrijke weilanden voor Gelderland. Ga voor meer informatie naar [de website van 1001ha.](#)

Kruidenrijk grasland: win-win-win

Kruidenrijk grasland bestaat naast diverse grassoorten uit minimaal 30% vlinderbloemigen en andere kruiden. Boeren die de grasmengsels gebruiken, besparen op kunstmest en gewasbeschermers en dat is goed voor klimaat, stikstof, planten en dieren. Iedere hectare kruidenrijk grasland scheelt 500 kilo stikstofkunstmest en 1.000 kilo CO₂ en zorgt voor meer soorten planten en dieren (biodiversiteit), gezondere koeien en een gezondere bodem. Het versterkt het verdienmodel van de boer en de bodem houdt meer water vast door een dieper wortelstelsel dan gras.

Er is minder (kunst)mest nodig doordat de vlinderbloemigen stikstof binden uit de lucht. De bloemen en kruiden zorgen voor meer insecten en een gezonder bodemleven en de variatie is beter voor de gezondheid van de koe.

Succesvol in Gelderland en Nederland

In Gelderland werd tot nu toe al meer dan 700 hectare kruidenrijk grasland ingezaaid via de campagne. Het oorspronkelijke doel van de campagne was 1001 hectare kruidenrijk grasland in Nederland. Inmiddels hebben landelijk ruim 1.000 boeren meegedaan. Zij zaaiden 4.000 hectare in met dit kruidenmengsel. De meeste boeren zijn zeer enthousiast, 77 % van de boeren wil doorgaan met kruidenrijk grasland.

Doorzaaien of inzaaien

Bij kruidenrijk grasland kan een boer ervoor kiezen het land te bewerken (zwart maken) en een grasmengsel in te zaaien of om kruiden en klavers door bestaand grasland te zaaien. Verandert het grondgebruik bijvoorbeeld van maïs naar gras, dan kiest de boer voor inzaaien. Heeft de boer nog een goede grasmat, dan is doorzaaien een duurzame optie. Boeren kunnen daarbij kiezen voor de bekende grasmengsels of voor doorzaaimengsels met kruiden en klavers. In beide gevallen kan een boer voor maximaal drie hectare met korting zaad kopen.

Wil je met korting het mengsel voor kruidenrijk grasland bestellen? Ga naar de [website van 1001ha](#).

Gelderse subsidies voor veehouders die door willen

Veehouders die hun bedrijf willen aanpassen of verplaatsen, kunnen vanaf 28 september gebruik maken van drie subsidies via de webpagina Subsidies op [www.gelderland.nl](#), thema Agrifood. De subsidieregelingen zijn nadrukkelijk bedoeld voor veehouders die hun bedrijf willen doorzetten. Dat kan met nieuwe activiteiten, op een andere plek, of met extra maatregelen. Zo willen we de stikstofuitstoot bij kwetsbare Natura 2000-gebieden verminderen.

Deze nieuwe regelingen zijn een aanvulling op de Landelijke beëindigingsregeling veehouderijlocaties (Lbv) van het Rijk (zie webpagina [Aanpak piekbelasting | Aanpak Stikstof](#)) en de bestaande regelingen van het Rijk voor het moderniseren en innoveren van veehouderijen.

De drie Gelderse subsidieregelingen

De subsidieregeling [Stikstofreductie via aanpassing van veehouderijen](#) is bedoeld voor veehouders die andere economische activiteiten willen ondernemen. Zo kunnen ondernemers op dezelfde plek doorgaan met een ander bedrijf.

De subsidieregeling [Stikstofreductie door verplaatsing veehouderij](#) is bedoeld voor veehouders waarbij er sprake is van stikstofuitstoot vlak bij een Natura 2000-gebied, die hun bedrijf willen voortzetten op een andere, bestaande locatie voor veehouderij.

De derde subsidieregeling is speciaal voor [PAS-melders](#). PAS-melders zijn bedrijven en ondernemers die onder het Programma Aanpak Stikstof (PAS) alleen een melding moesten doen van de berekende stikstofbelasting op kwetsbare natuur. Door de stikstofuitspraak van de Raad van State moeten PAS-melders alsnog een vergunning hebben. Met de subsidie kunnen ze investeren in bewezen maatregelen die stikstofuitstoot verminderen. Daardoor kan de ondernemer investeren in maatregelen waardoor legalisatie (een vergunning) mogelijk is.

Vierde subsidieregeling voor gedeeltelijke beëindiging

In de loop van 2024 volgt er mogelijk nog een subsidieregeling voor gedeeltelijke beëindiging van veehouderijen. Agrarisch ondernemers krijgen een vergoeding voor sloopkosten, de vervangingswaarde van de stal en het inleveren van dierrechten. We wachten momenteel op goedkeuring voor de regeling van Brussel. Naar verwachting is daar eind 2023 meer duidelijkheid over.

Natuurherstel en perspectief voor boeren

De regelingen zijn een uitwerking van de Gelderse aanpak voor stikstof: Gelderse Maatregelen Stikstof. Met dit programma werken we aan natuurherstel en vermindering van stikstofuitstoot. Ook geven we perspectief aan agrarisch ondernemers. De stikstofruimte die vrijkomt door de aanvragen en het aanpassen van de vergunningen, gebruiken we voor PAS-melders, het versterken van de natuur of voor economische activiteiten, zoals huizen bouwen en wegen aanleggen.

Budget

We stellen in totaal € 6 miljoen beschikbaar voor deze drie regelingen. We onderhandelen nog met het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) om meer geld voor deze regelingen beschikbaar te stellen.

De drie Gelderse subsidies zijn vanaf 28 september aan te vragen op [Subsidies \(gelderland.nl\)](https://www.gelderland.nl), thema agrifood.

Van VKA naar VK-Oost

De vereniging Vruchtbare Kringloop Achterhoek en Liemers gaat verder als Vruchtbare Kringloop Oost (VK-Oost). De naamswijziging is een logische stap in de ambitie om het lerende netwerk uit te breiden naar alle grondgebruikende agrariërs in Oost-Nederland.

Met de nieuwe naam richt de vereniging zich op een grotere regio en meer doelgroepen. VK-Oost is er voor melkveehouders, akkerbouwers, loonwerkers en andere grondgebruikers op alle grondsoorten in Oost-Nederland.

Tegelijkertijd zal de vereniging haar bestaande focus behouden. VK-Oost blijft een lerend netwerk waarin boeren leren van boeren in een uitdagend leerprogramma en samen kennis ontwikkelen. De vier kringlopen verbeteren van de ecologie, verbeteren van het rendement, vernieuwend ondernemen en verbinden met de maatschappij blijven de basis waar VK-Oost mee werkt, samen met boerenleden, partners en overheden. Bestuurslid Edwin Breimer licht toe: 'VK-Oost staat voor een vruchtbare kringloop, bodem voor de toekomst! Wij geloven in de kracht van kringlooplandbouw, met een vruchtbare en gezonde bodem, schone lucht en schoon water en in open verbinding met de maatschappij. Nieuw is dat we ons niet meer alleen richten op melkveehouders en loonwerkers in de Achterhoek en Liemers, maar op alle grondgebruikende agrariërs in Oost-Nederland. Op die manier kunnen we de kringlopen nóg beter sluitend maken en samen resultaten boeken. Met de gezamenlijke resultaten en kennis willen we meer van invloed zijn bij beleidsmakers voor gevraagd en ongevraagd advies. Ook willen we meer zichtbaar zijn in de maatschappij. Daarbij is het belangrijk om een kritische massa te hebben'.

Bekijk hier de [VK-Oost video](#) en ook de vernieuwde website: www.vruchtbarekringloopoost.nl

Natuurinclusief boeren: Meer resultaat, minder druk!

Save the date: **14 november 2023** organiseert het Platform Natuurinclusieve Landbouw Gelderland de Natuurinclusieve landbouwdag Gelderland bij Suzie's Farm in Aalten. Hoe kun jij als agrarische ondernemer geld verdienen met natuurinclusieve landbouw? Welke bijdrage kan natuurinclusief boeren leveren aan de opgaven voor biodiversiteit, water, bodem, klimaat. Wat is de winst hiervan voor landbouw en de natuur? En hoe krijgen we dat samen met boeren, overheden, waterschappen en NGO's georganiseerd in Gelderland? Deze vragen staan centraal op deze Gelderse natuurinclusieve landbouwdag.

**Platform
Natuurinclusieve
landbouw Gelderland**

Er is hard gewerkt aan het programma en de eerste sprekers zijn bekend. Alex Datema, directeur Food en Agri bij Rabobank Nederland, is één van de sprekers. Hij geeft zijn visie op toekomstbestendige landbouw en financiering daarvan.

Daarnaast zal er een tweegesprek plaatsvinden tussen de boerinnen Suzanne Ruesink en Heleen Lansink. Beide gedreven ondernemers die al enige jaren actief zijn met het toepassen van natuurinclusieve landbouw op hun bedrijf. Voor de rest van de dag staan een aantal workshops op het programma rondom de thema's bodem, verdienmodellen, klimaat/water, biodiversiteit, landschappelijke kwaliteit en gewasbescherming. Meer weten? Kijk op [deze webpagina](#).

Praktijkmiddagen Natuurinclusief in Cijfers

Altijd al willen weten wat natuurinclusieve landbouw oplevert in de praktijk? Neem dan deel aan één of meerdere praktijkmiddagen. Voor elk inspiratiebedrijf is uitgerekend wat natuurinclusieve landbouw kost en wat het daadwerkelijk oplevert voor de betreffende ondernemer. Neem een kijkje op het erf en in het veld en ontdek de mogelijkheden van natuurinclusieve landbouw in de praktijk.

Dit zijn de resterende data:

- 28 september: praktijkmiddag natuurinclusief in cijfers in Wijchen, Edwin Sengers
- 4 oktober: praktijkmiddag natuurinclusief in cijfers in Lunteren, Conny van den Top
- 17 oktober: praktijkmiddag natuurinclusief in cijfers in Harfsen, Mathijs Groot Koerkamp.

Nieuwsgierig? [Bekijk hier de programma's](#) en meld je direct aan.

Met klei naar klimaatrobuuste landbouwgrond

Klimaatverandering veroorzaakt lange periodes van droogte of juist van overvloedige regenval. Boeren op zandgronden hebben daar veel last van. Kleigrond vergroot de veerkracht van een zandbodem waardoor deze beter bestand is tegen extreme weersomstandigheden. Klei kan zandgrond ook vruchtbaarder maken. Met het project LIFE CO₂SAND brengen Rijkswaterstaat en provincie Gelderland vraag en aanbod van klei bij elkaar. In samenwerking met boeren en grondeigenaren passen we het 'klei-in-zand'-principe toe op vijf demovelden.

Je bent van harte welkom om op donderdag 12 oktober deel te nemen aan de demodag LIFE CO₂SAND bij landbouwbedrijf Walvoort in Geesteren.

Wat is er te zien op de demodag?

Op deze demodag kun je zien hoe klei uit de Betuwe, vorig jaar gemengd met ruige mest, wordt aangebracht. We nemen je mee in het 'klei in zand'- principe: de voor- en nadelen van het voorbereiden/mengen van aangevoerde klei en de voor- en nadelen daarvan bij het spreiden. We bekijken aan de hand van een profielkuil hoe de bodem er na twee jaar klei toepassen nu uitziet. We bespreken de eerste meetresultaten van het project bij Walvoort en van WUR Proefboerderij De Marke. We verkennen samen met jou de kansen en uitdagingen, zodat we de techniek verder kunnen verbeteren en opschalen.

Praktische informatie

- Aanmelden voor de demodag [kan hier](#)
- Locatie demodag: Nettelhorsterweg nabij 30, 7274 EB, Geesteren
- Datum en tijd: donderdag 12 oktober van 13.00 tot 14.30 uur
- Meer informatie over dit LIFE-project en de demodagen vind je op www.LIFECO2SAND.eu

Nuffield Scholarship voor jonge agrarische ondernemers

Agrariërs kunnen zich aanmelden voor een Nuffield Scholarship. Dat is een beurs voor voorlopers op het gebied van ondernemerschap, innovatie en/of duurzaamheid. Door mee te doen, bouw je een internationaal netwerk op in de voedselindustrie en de landbouw én maakt door reizen en studie een grote stap op gebied van persoonlijke ontwikkeling.

De deelnemers investeren daarmee in de toekomst van de sector en in hun eigen bedrijf. Wereldwijd krijgen jaarlijks ongeveer 80 agrariërs deze kans. De aftrap is een conferentie in maart 2024 in het Verenigd Koninkrijk en Brazilië. Opgeven kan tot en met 30 september. Ook deelnemers uit de fruitteelt- en tuinbouwsector zijn meer dan welkom! Meer informatie en aanmelden kan op <https://nuffield.nl>.

Masterclass : Praktische Bodembioologie en Agroforestry

Op vrijdag 3 november vanaf 13.00 uur organiseert het Agroforestry Netwerk Gelderland de eerste van een serie masterclasses over het bouwen aan bodem met agroforestry-systemen. Meer informatie over deze workshop in Didam en de mogelijkheid om aan te melden vind je op [deze webpagina](#).

Colofon

Deze nieuwsbrief is een uitgave van het team Agrifood van provincie Gelderland. Aan deze nieuwsbrief kunnen geen rechten worden ontleend. Je ontvangt deze nieuwsbrief omdat je eerder heeft aangegeven hiervoor belangstelling te hebben. Wil jij ook een abonnement op de nieuwsbrief, of deze beëindigen? Mail dan naar agrifood@gelderland.nl

Heb je vragen over een onderwerp? Of een suggestie voor een volgende nieuwsbrief? Die ontvangen wij graag.

Provincie Gelderland

Markt 11
6811 CG Arnhem
Postbus 9090
6800 CX Arnhem
026 359 99 99
provincieloket@gelderland.nl
www.gelderland.nl